

Peter Avbelj

PRAZNOVANJA, ŠEGE, OBIČAJI

Poglejmo si še vsakdan prebivalcev teh krajev v prvi polovici 20. stoletja, kot je ostal v spominu starejše generacije. Koledarsko so se običaji v takratnih šmarskih družinah začeli vrstiti s praznikom treh kraljev. V navadi je bilo, da je hišna gospodinja dan pred praznikom spekla "poprtnik" (boljši - ponavadi maslen kruh, na katerega so se naredili ptički iz testa), ga poveznila na mizo in pokrila s prtom do naslednjega dne. Na ta dan je bil tudi zadnji "sveti večer". Na praznično jutro so se vsi otroci zbrali v hiši (danes bi rekli kmečki sobi, takrat osrednjemu prostoru v domu). Gospodinja je čez "poprtnik" naredila tri križe in ga nato razdelila na večje kose. Nato je stopila na klop ali na stol ter kos dvignila visoko pod strop, da so otroci skakali zanj. Veljal je namreč pregovor: "Kolikor boš skočil, toliko boš zrasel do drugega leta."

Temu prazniku je sledila svečnica, ko so se blagoslavljalje sveče, ki so jih že od nekdan hranili za primer obiska duhovnika pri bolniku, ali pa so jih prižigali ob mrtvaškem odru pokojnika v domači hiši. Na ta dan so se ponavadi tudi pospravile jaslice.

Eno najbolj veselih v celem letu je bilo obdobje pred pustom. V navadi je bilo, da so vaški fantje ob marsikaterem oknu postavili "strašilo" - izdolbeno bučo, z izrezanimi očmi in usti, v njej pa je gorela sveča. Veljalo je tudi, da je bilo v tem času največ porok, in zato je imela vsaka gospodinja vedno pripravljeno, da je postregla ženinu ali nevesti, ko sta prišla "po slovo". To je bil boljši kruh, kozarec vina.

Ženina so spremljali prijatelji, nevesto prijateljice, ki so prepevali. V nevestinem domačem kraju so fantje pred poroko postavili mlaje in šrango ("rampo"). Ko je prišel ženin po nevesto, je moral plačati odkupnino - večjo ali manjšo vsoto, šele nato se je rampa dvignila. Denar so si domači fantje, ki so sodelovali, razdelili, ali pa so se skupno poveselili.

Ženin in nevesta sta bila pred poroko trikrat na oklicih v cerkvi z namenom, da kdor morda ve za kak zadržek, le-tega prijavi. Pred poroko so starši otroka prekrizali in blagoslovili klečečega, proseč odpuščanja. Zaročenci so se v glavnem poročali v domači cerkvi. Ohcet je bila ponavadi v hiši ženina ali neveste. Za veselo razpoloženje je poskrbel harmonikar in maškare.

"Veseli časi" so se nadaljevali z malim pustom, ki se je začel s četrtkom pred pustnim torkom. Za ta dan je veljalo, da imajo "ta debeli" god. Imenoval se je "ta debel" četrtek. Tisti dan se je običajno jedla svinjska krača. Prve maškare so že vabile na pustne prireditve za pust-

no soboto, nedeljo in pustni torek. Šolarji so se zadrževali v Šmartnem pred "štirno" - vodnjakom na sredi trga in gledali medveda, ki "tanca" na ciganovo glasbo. To je bil vaški burkež - Polar po domače, drugače čevljar po poklicu. Ponavadi ga je tovarnar Knaflič povabil k Robavsu na kozarček, da je zbijal šale.

Na pustno soboto in nedeljo so maske hodile v glavnem po gostilnah, ker je bil na ta večer pustni ples. Na pustno nedeljo so si v družinah privoščili boljše kosilo, ki je vsebovalo: ješprenj s suhimi svinjskimi rebrcami, krofe, flancate (hajani), špehovko in "krhljevko", kompot iz suhih jabolk in hrušk. Pozneje, po prvi svetovni vojni, se je ta "jedilnik" spremenil. Nadomestila ga je kokošja juha z nudeljci, kurje meso in "suh" meso, pražen krompir in solata. Ta dan so po vasi hodile maškare. Ker je bilo še hladno, so popoldne sedeli na peči, jedli pustne krofe in "špehovko" - pustno potico.

Na pustni torek je bila glavna maškarada. Po vasi so hodile maškare (največ v gručah po tri ali štiri). Kmetje so zelo radi videli, da so prišle k hiši, zapele in zaplesale. To je pomenilo, da bo dobra letina korenja in repe. Maškare so potem obdarili, največkrat s krhlji in suhimi hruškami.

Zvečer na pustni torek je bil na jedilniku obvezno čaj in flancati. Na mizi je bil tudi narezek iz krače (ki je ostala od malega pusta) in vino, za otroke pa "krhljevka". Tega dne so domala vsi krajani Šmartna in Litije sodelovali na skupnih in posameznih prireditvah (v tridesetih letih 20. stoletja je bila popularna vojna med Abesinci in Kitajci). Maske so bile enostavne, saj je bilo važno sodelovanje. Otroških mask ni bilo veliko, kljub temu je bila maškarada za otroke izredno veselje. Neugnani so tekali za maskami s polnimi usti in žepi cvrtja - flancatov in krofov. Mame pa so jih komaj sproti pripravile, saj je bilo dosti lačnih ust pri hiši. Otroci so bili po šolskem pouku, ki je bil tisti dan krajši, do pozne ure na cesti.

Ob 23. uri pa se je v cerkvenem stolpu oglasil zvon, kot opozorilo, da je konec norčij in da naslednji dan nastopi čas resnosti in posta. Vse petke v tem času do velike noči je veljal post. Na pepelnično sredo in veliki petek strogi post, katerega so se držali domala vsi, celo manj verni. Na postne dneve je bila hrana manj kalorična, po možnosti brez svinjske masti. Na pepelnično sredo so nekateri tudi pokopavali pusta (našopanega moža), hodili z njim od hiše do hiše, pobirali ostanke prejšnjih dobrot, predvsem pa pijačo, ki jim je nazadnje zmešala glavo. Nazadnje so pusta na trgu zažgali (ob žalujoči soprogi), ga vrgli v reko ali pa celo v Savo.

Na pepelnico so verni šli v cerkev k pepeljenju. Duhovnik je potre-

sel pepel na čelo z besedami: "Pomni, človek, da si prah in da se v prah povrneš." S tem je nastopil štiridesetdnevni čas resnosti pred veliko nočjo in skromnih obedov: žgancev, repe, zelja, kaše, prežganke,... Možakarji so se odpovedovali tobaku (pipi, cigaretam) in alkoholnim pijačam. Razne "neokusne" prireditve, ženitovanja in podobno, so odpadle.

Fantje pa so pustni čas potegnili še par dni. V pepelninem jutru so dekletom, godnim za možiteve, privlekli "ploh", na prvo postno nedeljo pa se je na strehi, slemenu hiše, kjer se dekleta niso poročila, pojavil "taterman" - slamnati mož.

Na tiho nedeljo so se do velike sobote vse podobe v cerkvi zakrile s temno zaveso. Na ta dan je šel ponavadi hišni gospodar nabrat vse potrebno za izdelavo butare (bršljan, enoletne leskove šibe, brin, božji les, vejice dreva, za križ so morale biti tri vejice "popkov", ki so predstavljale žeblje, in vrbove mladike, ki so služile za objemke).

Cvetna nedelja v spomin na Jezusov prihod v Jeruzalem - skoraj vsi otroci (po možnosti so dobili nova oblačila) so nesli doma narejene butare v sprevodu v cerkev.

Otroci so še posebej pozorno opazovali, kdo bo dobil najlepše jabolko na butari. To so bila ponavadi zadnja jabolka v shrambi, ki so jih shranili posebej v ta namen. Če je bilo pri hiši več otrok, je nesel vsak svojo butaro, kjer pa ni bilo otrok, so prosili sosedove. Zlasti fantje so tekmovali, kdo bo imel največjo in najlepšo, tisti manj pridni pa so se v cerkvi "rukali" z njimi. Ponekod so se včasih butare razdrle na veliko noč, večinoma pa že isti dan - popoldne. Šibe je gospodar zataknil na polje, živina je dobila šop zelenja za srečo pri živini, oljčna vejica je ostala na tramu podstrešja, za primer hude ure, da se vrže v ogenj. Cerkovnik pa je shranil nekaj oljčnih vejic za veliko soboto za ogenj in za pepelnico (pepel).

Cvetni nedelji je sledil veliki teden in z njim najpomembnejši cerkveni praznik, Velika noč. Vse v postnem času je bilo v pripravi na ta največji praznik leta. To je bil čas največjega čiščenja stanovanj, urejanja dvorišč, na kmetih pa še gospodarskih poslopij. Navadno se je v tem času pleskalo stanovanje.

Na veliki teden - popoldne, v sredo, četrtek in petek so imeli duhovniki v cerkvi posebne molitve "hvalnice". Otroci so se med tem zbirali pred cerkvijo, vsi nestrpni, kdaj jih bo konec. Fantje so vlekli stare zaboje, "kište", deklice pa so imele v rokah raglje. Po danem znaku so fantje začeli razbijati z gorjačami po zabojih, deklice pa so ropotale, kar je trajalo več kot pol ure. To je pomenilo, da so "strašili Boga" (kar naj bi bil spomin na vpitje ljudi ob sojenju Jezusa). Uničene zaboje je bilo

treba spraviti na kup na določenem mestu. Iz teh trsk se je na veliko soboto zjutraj zakurilo za blagoslov ognja.

Na veliki četrtek zjutraj so zvonovi utihnili in molčali do velike sobote zvečer; nadomestila jih je raglja. Otrokom je bilo rečeno, da so zvonovi odšli v Rim, zato je marsikateri zvedavo gledal v nebo, da bi zagledal plavajoče zvonove na nebu.

Spomin na veliki petek je bil odet v prav posebno žalost. Pri božjem grobu je migetala drobna lučka. K mrtvemu Jezusu so prihajali ves čas ljudje in poljubljali veliko razpelo. Na veliki petek je veljal strogi post, ponavadi so v družinah jedli "alelujo" (jed, skuhamo iz posušenih repnih olupkov, zraven so zakuhali kašo), skušnjave so povzročale dobrote velikonočne peke, ki je že dišala iz peči.

Na Veliko soboto je bil že navsezgodaj - še v mraku ob pol šesti uri blagoslov ognja. Gobo so večinoma nosili fantje, če pri hiši ni bilo fantov, pa tudi dekleta. Blagoslovu je ponavadi sledilo tekmovanje, kdo bo hitreje prinesel ogenj v vas, kjer so nosače že pričakovale gospodinje, da bodo z njim zakurile v pečeh in štedilnikih, kjer se bodo kuhala in pekla velikonočna jedila. Ponavadi so prvi nesli blagoslovljeni ogenj k tistim hišam, kjer ni bilo otrok. Tako so dobili še kakšen dar več. Darov v denarju ni bilo, ponavadi so dobili kos potice, pirh ali jabolko.

V soboto dopoldne so gospodinje pripravljale velikonočna jedila, ki so jih zložile v jerbace ali košare in jih prekrile z belimi prtiči, na katerih so bili vezeni velikonočni motivi.

blagoslovu (žegnu) je nesla gospodinja ali pa mlada dekleta, ki so bila pri hiši. Posebno ženske so med seboj rade ogledovale, katera ima lepši prtič. Zraven so šli seveda tudi otroci. Po kmetih so nekateri nesli blagoslovit tudi pšenico in koruzo. Žegen je bil, kot sedaj, v farni cerkvi dopoldan, po okoliških vaseh pa popoldan. Žegen je moral ostati nedotaknjen do vstajenjskega jutra v nedeljo. Slovesnost "gor-vstajenje" je bil ponekod že v soboto zvečer, večinoma pa v nedeljo zjutraj.

Na Veliko noč zgodaj zjutraj se je vsa praznično oblečena družina odpravila k maši v šmarsko cerkev. Nekaj posebnega je bila procesija pri vstajenjski maši. Procesija se je vila po spodnji cesti proti Litiji do Jezov in po travniku nazaj. Bila je tako dolga, da so prvi dohiteli zadnje. Najprej je šlo šmarsko bandero s sv. Martinom, potem vsi šolski otroci s svojo šolsko zastavo, moški in ženske iz Šmartna. Za njim je bilo v sprevodu liberško bandero sv. Mohorja in Fortunata, nato zopet liberški moške in ženske. Nato so šli vsi Jablančani za bandero sv. Ane. Za bandero sv. Križa iz Brezij so šli vsi Vintarjevčani, ki niso imeli svojega bandera. Bandera so nosili fantje. Za vsemi zaselki je šla ženska Marijina družba ter pevci in godba. Nad duhovniki so cerkveni svétniki

nosili nebo, za njim pa so s svečami svetili občinski odborniki.

Star običaj procesije je bil tudi streljanje z možnarjem. Streljal je pokojni Petelinškov France z Roj, odkoder je imel vso procesijo pred seboj. Napolnil ga je z 20 cm dolgim patronom, premera približno šest ali sedem cm. Vse je potekalo po dogovoru z zvonaši. Ko je počilo prvič, se je oglašil s pritrkavanjem najmanjši zvon. Po drugem strelu se je oglašil drugi zvon, po tretjem pa največji, nato se je pričela procesija in ves čas jo je spremljalo zvonjenje in pokaanje. Tako se je praznovalo vse do druge svetovne vojne.

Procesija

kot božič je tudi velikonočna nedelja veljala za družinski praznik in se ni smelo iti od doma. Obiski so bili na velikonočni ponedeljek.

Ta dan se je obiskovalo sosede, prijatelje, sorodnike (spomin na Kristusovo pot v Emavs po dnevu vstajenja). Izvoljencu ali izvoljenki so se podarjali najlepši pirhi. Ti so bili skoraj pri vsaki hiši opisani na drugačen način, ali z voskom, kuhani v različnem zelenju, risani in še in še. Na velikonočni ponedeljek je bila v navadi tudi prireditev v Prosvetnem domu - gledališka igra, šlo je predvsem za dela slovenskih in tujih pisateljev, drame, komedije, celo spevoigre Pasijon, Slehernik, Ben Hur, Davek na samce, Pri belem konjičku,.....

Med fanti je bila najbolj priljubljena velikonočna igra sekanje pirhov. Svojo pisanico je udeleženec položil v klobuk ali na tla, soigralec pa jo je ciljalo s primerne razdalje s svojim kovancem. Če jo je zadel, si jo je prilačil, drugače sta bila denar in seveda pisanica od nasprotnika. Kovanec se je moral praviloma cel skriti v pirhu. Šlo je za pravo tekmovanje, saj so nekateri vadili že po 14 dni prej. Za "tarčo" so uporabili krompir.

Praznovanje velike noči se je "potegnilo" tudi v belo nedeljo (teden dni kasneje), ki se je praznovala kot mala velika noč, v katero je vseka-

kor sodil prazničen zajtrk in kosilo.

Mesec maj - majnik, je bil mesec šmarnic, s katerimi so mnogi otroci krasili poljska znamenja, kapelice in domače Marijine oltarčke. Majnik v cerkvi ni bil okrašen z rezanim cvetjem, pač pa z lončnicami, prinesenimi iz posameznih vasi.

V obdobju od velike noči do binkošti so običajno potekale birme in prva obhajila. To je bil velik praznik za družine birmancev in prvoobhajancev in za celotno farno občestvo. Otroci so se marljivo pripravljali pri verouku v šoli in doma na dan prihoda birmovalca, ki jih je pred dnevom birme spraševal v cerkvi o njihovem verskem znanju. Darila so bila skromna. Če je boter kupil birmancu novo obleko, je bil že bogat, otrok pa zelo hvaležen. Morda še skupno skromno družinsko kosilo in ena fotografija.

Velika slovesnost v šmarski fari se je zgodila na TELOVO. Dan pred praznikom se je šmarska vas spremenila v zelen drevored. Pred vsemi hišami, kjer se je vila procesija, so postavili približno 2 m visoke bukovne veje. Procesija se je pomikala po isti poti kakor velikonočna, po podobnem redu, bili so štirje blagoslovi, in sicer prvi pri Ilovarjevem križu, drugi pri Ermanovi kapelici, tretji pri Trelčevi kapelici (obe sta bili po vojni porušeni), četrti pred cerkvijo na postavljenem oltarčku. Belo oblečene deklice so pred "nebo" (Najsvetejšim) potresale cvetje, večje pa so "svetile", nosile so prižgane sveče. Bilo je potrkavanja, petja - pri kapelici pa seveda blagoslov na vse štiri strani neba. Kot zanimivost lahko dodamo, da se je ohranil rek, da je pred neurjem dobro zažgati gabrovo vejico, dobljeno pri telovski procesiji.

Ob koncu junija na predvečer Janeza Krstnika je mladina pripravila veliko grmado dračja in lesenih odpadkov na vzpetinah nad Šmartnim - na Rojah, Selah, Slatni, Dobravi in višje ležečih vaseh, da se je ogenj videl daleč naokoli. V mraku se je zbralo okoli kresa staro in mlado in se na svojstven način poveselilo daleč v noč. Ponavadi so obujali vraže iz ustnih izročil dedov.

Predvsem preko poletja so življenje naših prednikov zaznamovala romanja in žeganja na podružnicah v Vintarjencu, Libergi, Gradišču, Jablanici in Brezju. Naši predniki so radi poromali tudi na Felič vrh k sv. Roku, da bi jih obvaroval kužnih bolezni, pa na Limbarsko goro in Krko na Dolenjskem. Posebej dobro obiskano je bilo žeganje v Štangi ob godu sv. Antona, v katerega so imeli veliko zaupanje, kot priprošnjika pri težavah pri živini, in dekletom za dobrega ženina.

Za razliko od današnjih dni je bil spomin na naše rajne drugega novembra - dan po prazniku vseh svetih. Takrat je bilo v navadi, da je umrli ležal doma. Vaščani so hodili kropit ne samo podnevi, pač pa so

bedeli ob pokojnem celo noč; molili, prepevali, obujali spomine. Marsikateri pijanček je prišel na svoj račun ob pijači in jedači. V Šmartnem so pogrebci v cerkev in na pokopališče prinesli krsto na ramenih, iz vasi pa so jo pripeljali na kmečkem vozu. Sedmina po pogrebu je bila že takrat v navadi. Dedovanje, ki je sledilo sedmini, pa je mnoge svojce zbližalo, še več pa razdvojilo.

Farno žegnanje ob godu sv. Martina je bil naslednji svečani vsakoletni dogodek v šmarski fari. Tega je najavilo že pritrkovanje pred praznikom in na sam praznični dan. Gospodinje so napekle prav v Šmartnem znane dobre, orehove štrukeljčke, po vinskih goricah so marsikje povabili za blagoslov duhovnika, da je blagoslovil mošt, ki je postal vino. Pretiranega veseljačenja na ta dan ni bilo, samo "pokušanje" novega vina in pesem, pa pot spet naprej k prijateljem.

Po možnosti so se vsi člani družine na ta dan zbrali pri skupnem kosilu. Prišli so tudi tisti, ki so si že drugje ustvarili svoje domove; še posebno godovnjaki. Na lepše praznovanje pa so se že od nekdaj verniki na dan pred žegnanjem pripravili s celodnevним čaščenjem sv. Rešnjega Telesa (enako velja za soboto pred cvetno nedeljo).

Predbožični čas je zaznamovalo nabiranje mahu za jaslice (ki se je moral na podstrešju dodobra presušiti) in prihod Miklavža, katerega so otroci več mesecev nestrpno pričakovali. Obdaroval je skromno najprej otroke, nato še "laketbrada" odrasle. Darilo: suhe hruške, krljji, orehi, rožički, svinčnik, radirka,.....

Priprave na božič so stekle že v adventu, najpomembnejša je bila devetdnevnicca. Zanimivo ob tem je, da navada izdelovanja adventnih venčkov takrat pri nas še ni bila poznana. Je pa bila v navadi prava ljudska pobožnost: devet dni pred božičem ob večerih so od hiše do hiše nosili Marijin kip. Vaščani so se dogovorili o vrstnem redu, saj je Marija vsak dan gostovala v drugi hiši, na posebej pripravljeni, s prtom pogrnjeni mizi. Zraven je gorela sveča. Na čelu procesije je bila s kipom ponavadi hišna gospodinja, katero so v procesiji spremljali ostali domači, nekateri so nosili prižgane sveče. Med potjo so prepevali Marijine pesmi in molili, nadaljevali pa so tudi v hiši, v katero so prinesli kip. Od gospodarjeve gostoljubnosti je bilo odvisno, koliko časa so se pri njih zadržali.

Na dan pred božičnim praznikom so se postavljale jaslice, ki so bile večinoma skromne, nekateri pa so postavili prave umetniške izdelke (s potočki, mlini, ...). Ponavadi so stale v bogkovem kotu ali na nizki omari. Pri postavljanju jaslic je imel glavno besedo najstarejši otrok v družini, mlajši so smeli le gledati ali podajati posamezne figurice. Figurice - pastirji so bili iz trde lepenke in pritrjeni na lesene količke, ki

so se trdno zapičili v mah. Hlevček - štalica je bila iz hrastove skorje. Manj številčne so bile figurice ovčk, pa angel nad štalico, Marija, Jožef ter oslič in kravica so delali družbo Jezusčku v hlevčku, kasneje so pristopili se trije kralji. Slaba dva tedna pred božičem so v majhne skodelice, napolnjene z žaganjem, pomešanim z zemljo, posejali pšenico. Te posodice z zelenjem so postavili med mah in ga občasno pristrigili, če je prerastlo. Postavljanje božičnega drevesca takrat ni bilo v navadi in se je pojavilo po drugi svetovni vojni v premožnejših družinah, kjer je "božiček" pod drevescem pustil darove. Jaslice so bile postavljene do "svečnice".

Ob večernem zvonjenju "Ave Marije" se je zbrala družina pred jaslami, ponavadi zmolila molitev rožnega venca, hišni gospodar pa je šel "pokadit" in z blagoslovljeno vodo blagoslavljat vse prostore v hiši in v hlevu. Običaj svetega večera se je ponovil še na predvečer novega leta in praznika sv. treh kraljev. Po molitvi je bila večerja, največkrat iz kolin, manjkala ni potica in "krhljevka". V navadi je bilo, da je pri hiši vso noč svetila luč, da je Bog vedel, v katero hišo priti. Čas do odhoda k polnočnici, ki je sklenila božični večer, je družini preživela v "hiši" ob jaslicah s petjem božičnih pesmi.

Pot do cerkve so si večinoma svetili z baklami; približno en meter dolgimi, dobro posušenimi brezovimi palicami. Čim bliže šmarski cerkvi je prihajal sprevod, tem več luči je svetilo.

Bogoslužje pri polnočnici, v nabito polni cerkvi, je bilo izredno slovesno, posebej še na račun pevcev, ki so se dlje časa pripravljali na to slovesnost. Največ obiskovalcev polnočnice iz oddaljenih krajev je potem počakalo na prvo jutranjo sveto mašo kar pri znancih, v gostilni ali pa so si ogledali razne igre, ki so jih prirejale domače dramske skupine. Na praznik sv. Štefana se je hodilo k znancem na ogled jaslic.

Za božične in novoletne praznike so si ljudje z lepimi razglednicami voščili, po maši pa osebno rokovali pred cerkvijo. Znali so iskreno izraziti svoja čustva, z lepo pisavo, celo v verzih. Podobno je bilo tudi za veliko noč, god ali poročni jubilej.

V sklop božičnih praznikov je sodilo tudi tepežkanje na praznik nedolžnih otročičev, ki je bil eden izmed največjih praznikov za otroke. S palicami, ki so morale biti vrbove ali leskove, so hodili od hiše do hiše in tepežkali starejše z besedami: "Rešite se, rešite se!", ter tako zaslužili kakšen priboljšek, pa tudi kakšen denarček. Marsikje pa starši otrokom niso pustili hoditi naokoli, da sosedje ne bi mislili, da beračijo.

In še nekaj o sejmi v Šmartnem. Tako kot po drugih krajih, so ljudje tudi v Šmartnem sejmarili: prodajali, kupovali in seveda mešetarili, da je kupčija lažje stekla. Šmarski sejmi so se med obema vojnoma odvijala

li na prvi ponedeljek po svetniku, in sicer so bili štirje: Valentinov, Jakobov, semenj po malem Šmarnu in Martinov semenj, dva pa sta bila živinska: ob sv. treh kraljih ter na cvetno nedeljo. Zaradi farnega žegnana in bližajoče zime je bil najbolj obljuden Martinov semenj. Tu so seveda razstavljali in prodajali tudi obrtniki in trgovci iz drugih krajev (vsi so morali plačati "dac", da so lahko razstavljali). Na ogled je bilo zelo veliko tekstilnega blaga, rut, klobukov, čevljev, usnja in raznega usnjenega jermenja, cepcev in goži za cepce, vrvi... Kovači so ponujali razno kovano orodje: motike, kopače, krampe, sekire, plevke... Tudi lončene posode je bilo dovolj, saj se je tedaj po okoliških vaseh še večinoma kuhalo in peklo na ognjiščih in krušni peči. Mesarji iz Ljubljane so prodajali svežo slanino, imenovano špeh za cvrenje. Zabeljevali so si večinoma s svinjsko mastjo, če te ni bilo, je bil dober tudi goveji loj. Za olje navadno ni bilo denarja.

Sejem v Šmartnem

Ob takih dneh ni manjkalo raznih sladkarij, najsi bodo pečeni orehovi štruklji, ki jih je prodajala "teta iz Ljubljane", raznega lecta, piškotov, bonbonov.

"Sejem bil je živ" tudi tu v Šmartnem, saj so na vseh štirih prodajali tudi živino. Ker je bilo na Pungrtu za vse govedo premalo prostora, se je del živinskega sejma premaknil v Cerkovnik. Poleg teh sejmov pa je bilo mogoče na cvetno nedeljo kupiti ribniško suho robo in na veliki četrtek na "babjem" sejmu razna semena, čebulček, orehe, jajca... Prodajale so predvsem okoliške ženske, največ s Primorskega.

Na vsak semanji dan je bila v cerkvi svetega Martina ob 10. uri maša za kramarje in za marsikaterega oddaljenega redka priložnost, da se sreča z Bogom v lepi farni cerkvi.